

Het effect van differentieel opvoedgedrag op probleemgedrag bij vroeg adolescenten

L.M.N. Samsom (0456179)

Universiteit Utrecht, 2009

Abstract - The aims of the present study were: (a) to examine relationships between differential treatment and problem behaviour, (b) to study differences between mothers and fathers concerning differential treatment and problem behaviour, and (c) to study gender differences of the participants concerning these concepts. Participants were 256 adolescents in second grade of high school. Results showed a difference in effect of differential treatment on externalizing versus internalizing problem behaviour. Also a difference in effect of mothers compared to fathers differential treatment on problem behaviour was found. Surprisingly, a stronger effect was found of differential treatment on boys problem behaviour compared to girls problem behaviour.

Er is reeds een groot aantal onderzoeken gedaan naar het verband tussen de ouder-kind relatie en het gedrag van een kind. Deze studies laten zien dat vooral het ouderlijk opvoedgedrag van invloed is op de sociaal-emotionele ontwikkeling van hun kind (Collins, Maccoby, Steinberg, Hetherington & Bornstein, 2000; Forehand & Nousiainen, 1993; Oxford, Cavell & Hughes, 2003; Scramella, Conger & Simons, 1999). In de meeste studies wordt gekeken naar verschillen tussen gezinnen wat betreft opvoedgedrag. Hiermee wordt er impliciet vanuit gegaan dat ieder kind binnen hetzelfde gezin dezelfde behandeling van een ouder krijgt en ervaart. Toch lijken kinderen uit een zelfde gezin zich verschillend te ontwikkelen. Uit onderzoek blijkt dat ervaringen opgedaan binnen het gezin niet altijd gedeeld worden met andere kinderen uit hetzelfde gezin (Daniels & Plomin, 1985; Feinberg & Hetherington, 2001; Plomin, Asbury & Dunn, 2001). Wat betreft opvoedgedrag houdt dat in dat elk kind het opvoedgedrag van de ouders anders ervaart, maar ook dat ouders hun kinderen verschillend behandelen (Brody, Stoneman & McCoy, 1992; Plomin et al., 2001; Tamrouti-Makkink et al., 2004; Tucker, McHale & Crouter, 2003). Het niet gedeeld opvoedgedrag wordt differentieel opvoedgedrag genoemd. Met differentieel opvoedgedrag wordt bedoeld: de mate waarin kinderen ervaren dat ze door hun ouders meer controle en/of affectie krijgen ten opzichte van hun zusje. Affectie wordt omschreven als het geven van emotionele uitingen van liefde en empathie en het creëren van een veilige en warme omgeving door de ouder. Controle wordt omschreven als de druk die ouders op hun kinderen uitoefenen door middel van onder andere discipline, het onthouden van privileges en het geven van regels (Tamrouti-Makkink et al., 2004).

Een gevolg van differentieel opvoedgedrag kan zijn dat kinderen zich door hun ouders voorgetrokken dan wel achtergesteld voelen ten opzichte van hun brusje (McHale, Updegraff, Jackson-Newsom, Tucker & Crouter, 2000; Scholte, Engels, de Kemp, Harakeh & Overbeek, 2007). De vraag hierbij is hoe een kind reageert op het differentieel opvoedgedrag. Als kinderen voelen dat hun brusje meer affectie krijgt van hun ouders kan dat voor probleemgedrag zorgen (Brody et al., 1992; Feinberg & Hetherington, 2001; Mchale et al., 2000; Reitz, Dekovic & Meijer, 2006; Richmond, Stocker & Reinks, 2005; Shanahan, Mchale, Crouter & Osgood, 2008; Tamrouti-Makkink et al., 2004). Een kind kan jaloers zijn als hij het gevoel heeft dat zijn brusje meer aandacht krijgt en kan hierdoor probleemgedrag vertonen (Shebloski, Conger & Widaman, 2005). Probleemgedrag kan onderscheiden worden in externaliserend gedrag (agressief gedrag) en internaliserend gedrag (angstig en depressief gedrag) (Feinberg & Hetherington, 2001; Forehand & Nousiainen, 1993).

Er is reeds bewijs voor de samenhang tussen differentieel opvoedgedrag en externaliserend probleemgedrag (Boyle et al., 2004; Burt, McGue, Iacono & Krueger, 2006; Coldwell, Pike & Dunn, 2008; Conger & Conger, 1994; Feinberg & Hetherington, 2001; Kowal, Kramer, Krul & Crick, 2002; McKinney & Renk, 2008; Oxford et al., 2003; Richmond et al., 2005; Scholte et al., 2007; Shebloski et al., 2005; Tamrouti-Makkink et al., 2004; Tucker et al., 2003), echter bewijs voor een samenhang van differentieel opvoedgedrag met internaliserend probleemgedrag is schaars (Boyle et al., 2004; Kowal et al., 2002; Reitz et al., 2006; Richmond et al., 2005; Shanahan et al., 2008). Uit de onderzoeken naar de samenhang tussen differentieel opvoedgedrag en externaliserend probleemgedrag blijkt dat als een kind het gevoel heeft achtergesteld te worden ten opzichte van zijn brusje dat voor externaliserend probleemgedrag kan zorgen (Feinberg & Hetherington, 2001; McKinney & Renk, 2008; Richmond et al., 2005; Scholte et al., 2007; Tamrouti-Makkink et al., 2004). Ook als er specifiek gekeken wordt naar differentiële controle en differentiële warmte die kinderen ervaren, blijkt dat deze van invloed zijn op externaliserend gedrag (Feinberg & Hetherington, 2001; Kowal et al., 2002; McKinney & Renk, 2008; Tamrouti-Makkink et al., 2004). Feinberg en Hetherington (2001) en Tamrouti-Makkink en collegae (2004) stellen dat minder warmte en meer controle van ouders ten opzichte van brusje kan voelen als een afwijzing, wat vervolgens tot antisociaal gedrag kan leiden. Kortom, differentiële controle en differentiële affectie hangen samen met externaliserend probleemgedrag.

Ondanks dat er weinig onderzoek naar de samenhang van differentieel opvoedgedrag en internaliserend gedrag is gedaan, is er wel enig bewijs voor gevonden (Feinberg & Hetherington, 2005; Kowal et al., 2002; McKinney & Renk, 2008; Shanahan et al., 2008;

Tamrouti-Makkink et al., 2004). Deze onderzoeken laten vooral zien dat de warmte die vader geeft ten opzichte van het brusje van invloed is. Hoe minder warmte het kind van vader ervaart te krijgen ten opzichte van zijn brusje, hoe groter de kans op internaliserend gedrag (Feinberg & Hetherington, 2001; McHale et al., 2000; Shanahan et al., 2008; Tamrouti-Makkink et al., 2004). Daarnaast lijkt de samenhang tussen differentieel opvoedgedrag en internaliserend gedrag het grootst is bij meisjes (McHale et al., 2000; McKinney & Renk, 2008; Shanahan et al., 2008; Tamrouti-Makkink et al., 2004). Ook blijkt dat differentiële controle invloed heeft op internaliserend gedrag. Als kinderen een hoge mate van differentiële controle ervaren ten opzichte van hun brusje kan dat leiden tot internaliserend probleemgedrag (McHale et al., 2000; McKinney & Renk, 2008; Shanahan et al., 2008; Tamrouti-Makkink et al., 2004).

Shanahan en collegae (2008) verklaren de samenhang tussen internaliserend gedrag en differentieel opvoedgedrag aan de hand van de Sociale Vergelijkingstheorie. Elke persoon evalueert zichzelf op basis van vergelijkingen met anderen, vooral jongeren die op zoek gaan naar hun identiteit. De personen met wie zij zichzelf vergelijken, zijn normaliter personen die het meest dichtbij en ongeveer vergelijkbaar in persoonlijke eigenschappen zijn. Op dit gebied zijn de brusjes het meest voor de hand liggend. Een negatieve sociale vergelijking resulteert vaak in een negatieve zelfevaluatie en een laag zelfrespect. Een laag zelfrespect staat vaak in één lijn met depressieve symptomen (McHale et al., 2000).

Het is bekend dat moeders en vaders verschillende opvoedingsstijlen kunnen hanteren. Moeders worden over het algemeen gezien als degene die de meeste warmte geven en een bron van steun zijn, waar vaders meer gezien worden als de opvoeder die discipline overdraagt (Forehand & Nousiainen, 1993; McKinney & Renk, 2008). Toch wordt er in de meeste studies naar differentieel opvoedgedrag en probleemgedrag vooral gevonden dat het differentieel opvoedgedrag van vader meer invloed heeft op probleemgedrag dan het differentieel opvoedgedrag van moeder (Feinberg & Hetherington, 2001; Kowal, 2002; McHale et al., 2000; Shanahan et al., 2008; Tamrouti-Makkink et al., 2004). Op genoemde studies na is er weinig onderzoek gedaan naar het verschil in effect tussen differentieel opvoedgedrag van vader en moeder afzonderlijk op het probleemgedrag van kinderen of adolescenten (McKinney & Renk, 2008; Shanahan et al., 2008; Tucker et al 2003). Daarnaast maken de verschillende domeinen waarop deze studies hun onderzoek deden het lastig ze te vergelijken.

Shanahan en collegae (2008) bijvoorbeeld vonden invloed van differentieel opvoedgedrag van vader en moeder op internaliserend probleemgedrag, maar keken niet naar

externaliserend gedrag. Tamrouti-Makkink en collegae (2004) vonden invloed van vader's differentieel opvoedgedrag op externaliserend probleemgedrag, maar hebben hierbij niet vergeleken met internaliserend probleemgedrag. Vooral het ervaren van minder warmte van vader ten opzichte van brusje zou tot externaliserend gedrag leiden. Feinberg en Hetherington (2001) en Shanahan en collegae (2008) vonden dezelfde invloed van vader's warmte, alleen dan op internaliserend gedrag. Wat betreft differentiële controle vonden Kowal (2001) en Tamrouti-Makkink en collegae (2004) dat het ervaren van een hogere controle van zowel vader als een hogere controle van moeder ten opzichte van het brusje kan leiden tot externaliserend gedrag. Kortom, er is nog geen eenduidigheid over hoe differentieel opvoedgedrag van vader en moeder zich verhoudt tot probleemgedrag.

Ook voor sekse specifieke implicaties van differentieel opvoedgedrag geldt dat een vergelijking tussen onderzoeken lastig is. Onderzoeken naar differentieel opvoedgedrag richten zich onderling veelal op andere domeinen. Toch wordt er in de meeste onderzoeken gevonden dat meisjes meer ontvankelijk zijn voor negatieve aspecten van differentieel opvoedgedrag, wat zich uit in de vorm van internaliserend probleemgedrag (McHale et al., 2000; McKinney & Renk, 2008; Shanahan et al., 2008; Tamrouti-Makkink et al., 2004). Zij zijn in de vroege adolescentie bezig met sociale vergelijking (McHale et al., 2000; Shanahan et al., 2008). Daarnaast is algemeen bekend dat jongens meer externaliserend gedrag vertonen en meisjes meer internaliserend gedrag (Scaremella et al., 1999). Volgens McKinney en Renk (2008) kan het ervaren van minder warmte van moeder ten opzichte van brusje leiden tot externaliserend probleemgedrag bij jongens en internaliserend probleemgedrag bij meisjes. Buiten deze onderzoeken ontbreekt het aan eenduidig onderzoek naar sekseverschillen tussen jongens en meisjes wat betreft het effect van differentieel opvoedgedrag op internaliserend en externaliserend probleemgedrag.

In deze studie wordt onderzoek gedaan naar het effect van differentiële affectie en controle op internaliserend en externaliserend probleemgedrag in de vroege adolescentie.. Specifiek wordt verwacht dat als kinderen voelen dat hun brusje meer affectie en minder controle krijgt van de ouder dat voor meer internaliserende en externaliserende problemen kan zorgen.

Er wordt ook gekeken naar het verschil in effect van differentieel opvoedgedrag op internaliserend versus externaliserend probleemgedrag. Er is meer bewijs gevonden voor het effect van differentieel opvoedgedrag op externaliserend gedrag dan op internaliserend gedrag. Verwacht wordt dat er een sterker effect van differentieel opvoedgedrag op externaliserend probleemgedrag dan op internaliserend probleemgedrag zal worden gevonden.

Ook wordt er gekeken naar het verschil tussen vader en moeder in het effect van differentieel opvoedgedrag op probleemgedrag. Uit de reeds beschreven onderzoeken blijkt dat het differentieel opvoedgedrag van vader het meest samenhangt met probleemgedrag. Met name de differentiële warmte van vader. Op basis hiervan lijkt het aannemelijk dat differentieel opvoedgedrag van moeder een minder sterk effect zal hebben op probleemgedrag dan het differentieel opvoedgedrag van vader. Daarnaast wordt er verwacht dat een hoger effect van differentiële affectie van vader op probleemgedrag gevonden zal worden.

Als laatste wordt er gekeken naar verschillen tussen jongens en meisjes in het effect van differentieel opvoedgedrag op probleemgedrag. Allereerst wordt er verwacht dat het effect van differentieel opvoedgedrag op probleemgedrag sterker zal zijn voor meisjes dan voor jongens. Ook wordt er verwacht op basis van de literatuur dat het effect van differentieel opvoedgedrag voor jongens groter zal zijn op externaliserend probleemgedrag dan op internaliserend probleemgedrag. Voor meisjes zal het effect groter zijn op internaliserend probleemgedrag dan op externaliserend probleemgedrag.

Methode

Onderzoeksgroep

De steekproef bestaat uit 256 scholieren uit de tweede klas van de middelbare school die hebben aangegeven een brusje (ouder of jonger) te hebben. De scholieren zijn leerlingen van een middelbare scholengemeenschap in het zuiden van Nederland, select gekozen. De steekproef bevat leerlingen van zowel VMBO-TL, HAVO, VWO als Gymnasium. De vragenlijsten zijn bij alle kinderen van de tweede klas afgenomen, echter alleen de vragenlijsten van jongeren met een brusje zijn meegenomen in dit onderzoek. De 256 leerlingen hebben een gemiddelde leeftijd van 13.48 jaar ($SD= 0.63$). De vragenlijsten zijn afgenomen bij 126 jongens (48.80%) en 130 meisjes (50.40%). De scholieren zijn gevraagd om voor het beantwoorden van de vragenlijsten over hun brusje, het brusje te kiezen dat in leeftijd het dichtst bij de scholier staat.

Wervingsprocedure

Voor dit huidige onderzoek is op basis van connecties van de onderzoekster de participerende school geselecteerd. Alle tweede klassen van de school deden mee aan het onderzoek. Nadat de school zijn medewerking had toegezegd, zijn er naar alle ouders van de respondenten brieven gestuurd om hen te informeren over het onderzoek, onder andere over de

gewaarborgde anonimiteit van het kind. Ouders konden via het retourneren van de brief deelname van hun kind aan het onderzoek weigeren.

Tijdens de afnameperiode van onderzoek werkten acht masterstudenten mee als proefleider bij het afnemen van de vragenlijsten op de school. De vragenlijsten zijn per klas uitgedeeld op de school en werden ter plekke door de leerlingen individueel ingevuld. De proefleiders zijn voortdurend aanwezig geweest tijdens het invullen van de vragenlijsten, onder andere om vragen te beantwoorden.

Meetinstrumenten

De vragenlijst die werd afgenomen bestaat uit een aantal verschillende bestaande lijsten. Namelijk de Sibling Relation Questionnaire (SRQ) en de Youth Self Report (YRS).

Voor het concept *probleemgedrag* is de YSR (Achenback, 1991; Verhulst & Ende, 1992) gebruikt. Gemeten wordt de mate van probleemgedrag van kinderen, door middel van twee schalen, namelijk de agressieschaal bestaande uit 19 items en de angstig/depressief schaal bestaande uit 14 items. Externaliserend gedrag wordt gemeten met de agressieschaal (Cronbach's $\alpha = .82$), bijvoorbeeld 'Ik ben gemeen voor anderen'. Internaliserend gedrag wordt gemeten met de Angstig/depressief schaal (Cronbach's $\alpha = .86$), bijvoorbeeld 'Ik pieker veel, maak me veel zorgen'. De respondenten kunnen drie antwoordmogelijkheden invullen met de volgende betekenis, 0: 'helemaal niet van toepassing'; 1: 'een beetje of soms van toepassing'; 2: 'duidelijk of vaak van toepassing'.

Het concept *differentieel opvoedgedrag* is gemeten met behulp van de affectie schaal van de SRQ (Buhrmester & Furman, 1990) en de toegevoegde aanvullende controle schaal. Deze controle schaal is gemaakt op basis van items van de Sibling Inventory of Differential Experience (SIDE; Daniels & Plomin, 1985) en zijn zo geformuleerd dat ze binnen de SRQ passen. Deze schaal is opgedeeld in twee schalen namelijk de 'controle van moeder schaal' (Cronbach's $\alpha = .67$) en de 'controle van vader schaal' (Cronbach's $\alpha = .63$), met twee items per schaal. Beide schalen bevatten alle vragen die de strengheid en discipline die een kind van een ouder ervaart ten opzichte van zijn/haar broersje. Bijvoorbeeld: 'Voor wie is je moeder/vader meestal strenger: jij of deze broer/zus?'.

De affectie-schaal meet of een kind verschil in behandeling, aandacht van de ouders en gevoel van voortrekken ervaart ten opzichte van zijn/haar broersje. Deze schaal bestaat ook uit twee schalen, namelijk de 'affectie van moeder schaal' (Cronbach's $\alpha = .79$) en de 'affectie van vader schaal' (Cronbach's $\alpha = .71$), met drie items per schaal. Beide schalen bevatten alle vragen die de differentiële affectie die kinderen van een ouder ervaren ten

opzichte van hun brusje meten. Bijvoorbeeld: ‘Wie krijgt er meer aandacht van je moeder/vader: jij of deze broer/zus?’.

De SRQ geeft vijf antwoordcategorieën, waarvan 1 betekent dat de respondent ervaart dat moeder/vader meer affectie/controlle uit het brusje, 3 betekent dat de respondent ervaart dat vader/moeder evenveel affectie/controlle uit naar het brusje en 5 betekent dat de respondent ervaart dat moeder/vader meer affectie/controlle uit naar de respondent zelf.

Resultaten

Om antwoord te geven op de vraag of er effect is van differentieel opvoedgedrag (van vader versus moeder en op controle versus affectie) op (internaliserend versus externaliserend) probleemgedrag in de vroege adolescentie is er gebruik gemaakt van een Multipelle Regressie Analyse (zie Tabel 2). De beschrijvende statistieken van de gebruikte schalen staan in tabel 1.

Tabel 1. *Beschrijvende statistieken schalen.*

	<i>n</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>Min.</i>	<i>Max.</i>
Controlemoeder	247	6.12	1.16	2	9
Controlevader	246	6.04	1.09	2	10
Affectiemoeder	247	8.99	1.46	4	15
Affectievader	246	9.01	1.36	5	12
Externaliserend	255	25.35	4.79	19	45
Internaliserend	256	17.93	4.18	14	33

Tabel 2. *Regressie van differentieel opvoedgedrag op probleemgedrag*

	Externaliserend probleemgedrag				Internaliserend probleemgedrag			
	B	SE B	β	R^2	B	SE B	β	R^2
Controlemoeder	0.74	0.35	.18*	.07	.093	0.31	.26**	.04
Controlevader	-0.54	0.40	-.12		-0.75	0.35	-.20*	
Affectiemoeder	0.87	0.22	.26**		0.25	0.20	.09	
Affectievader	0.07	0.25	.02		-0.16	0.23	-.05	

Note: * $p < .05$, ** $p < .01$.

Allereerst wordt een antwoord gezocht op de vraag of er een effect is van differentiële affectie en controle op externaliserend en internaliserend probleemgedrag. Gevonden wordt dat differentiële controle in het algemeen zowel op externaliserend als internaliserend probleemgedrag invloed heeft. De differentiële controle van moeder is van significante invloed op zowel externaliserend probleemgedrag ($\beta = .18$, $p < .05$) als op internaliserend probleemgedrag ($\beta = .26$, $p < .01$). De differentiële controle van vader is van significante invloed op internaliserend probleemgedrag ($\beta = -.20$, $p < .05$). Daarnaast is er gevonden dat

differentiële affectie alleen invloed heeft op externaliserend probleemgedrag. Alleen de differentiële affectie van moeder is een significante voorspeller voor externaliserend probleemgedrag ($\beta = .26, p < .01$).

Vervolgens wordt gekeken of er een verschil is in effect van differentieel opvoedgedrag op externaliserend versus internaliserend probleemgedrag. Voor externaliserend probleemgedrag is gevonden dat alleen moeder's differentieel opvoedgedrag van invloed is. Zowel moeder's differentiële controle ($\beta = .18, p < .05$) als differentiële affectie ($\beta = .26, p < .01$) zijn significante voorspellers voor externaliserend probleemgedrag. Voor internaliserend probleemgedrag is gevonden dat de differentiële controle van zowel vader als moeder van invloed is. De differentiële controle van moeder ($\beta = .26, p < .01$) en de differentiële controle van vader ($\beta = -.20, p < .05$) zijn beide significante voorspellers voor internaliserend probleemgedrag.

Vervolgens wordt er gekeken of er een verschil is tussen vader en moeder in effect van differentieel opvoedgedrag op probleemgedrag. Ten eerste wordt gevonden dat de differentiële controle van zowel moeder als vader significante voorspellers voor internaliserend probleemgedrag zijn. Waarbij de differentiële controle van moeder een positief verband weergeeft ($\beta = .26, p < .01$) en de differentiële controle van vader een negatief verband weergeeft ($\beta = -.20, p < .05$). Dat wil zeggen dat als een adolescent ervaart dat zijn brusje vooral differentiële controle van moeder krijgt, voorspelt dat minder internaliserend probleemgedrag bij de adolescent. Als een adolescent ervaart dat vooral zichzelf differentiële controle van vader krijgt ten opzichte van zijn brusje, voorspelt dat minder internaliserend probleemgedrag bij de adolescent. Ten tweede is er een verschil in sterkte van het effect van moeder's en vader's differentiële affectie op externaliserend probleemgedrag gevonden. De differentiële affectie van moeder ($\beta = .26, p < .01$) heeft meer invloed dan de differentiële affectie van vader ($\beta = .02, p > .05$).

Om antwoord te geven op de vraag of er verschillen zijn tussen jongens en meisjes in effect van differentieel opvoedgedrag op probleemgedrag is er wederom gebruik gemaakt van een Multipelle Regressie Analyse (zie Tabel 4). De beschrijvende statistieken van de gebruikte schalen staan in tabel 3. De resultaten van de Multipelle Regressie Analyse laten zien dat er verschillen zijn tussen jongens en meisjes in effect van differentieel opvoedgedrag op probleemgedrag.

Tabel 3. *Beschrijvende statistieken schalen.*

	<i>Jongens</i> N= 119		<i>Meisje</i> N= 126	
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Controlemoeder	6.23	1.27	6.00	1.04
Controlevader	6.06	1.22	6.02	0.96
Affectiemoeder	8.98	1.52	9.03	1.38
Affectievader	8.98	1.52	9.01	1.17
Externaliserend	26.06	5.19	24.68	4.33
Internaliserend	16.80	3.33	18.96	4.66

Table 4. *Regressie van differentieel opvoedgedrag op probleemgedrag bij jongens en meisjes*

	Externaliserend probleemgedrag				Internaliserend probleemgedrag			
	B	SE B	β	R^2	B	SE B	β	R^2
<i>Jongens</i>								
Controlemoeder	0.79	0.52	.19		1.09	0.33	.42**	
Controlevader	-0.89	0.57	-.21		-1.04	0.36	-.38**	
Affectiemoeder	1.03	0.32	.30**		0.35	0.20	.16	
Affectievader	-0.09	0.34	-.03		< 0.01	0.22	<.01	
				.09				.11
<i>Meisjes</i>								
Controlemoeder	0.48	0.50	.12		1.25	0.54	.28*	
Controlevader	0.16	0.57	.04		-0.68	0.61	-.14	
Affectiemoeder	0.60	0.32	.19		0.24	0.34	.07	
Affectievader	0.52	0.40	.14		-0.40	0.43	-.10	
				.06				.05

Note: * $p < .05$, ** $p < .01$.

Het effect van de differentiële affectie van moeder op externaliserend probleemgedrag bij jongens ($\beta = .30$, $p < .01$) is sterker dan het effect voor meisjes ($\beta = .19$, $p > .05$). Daarnaast wordt gevonden dat het effect van de differentiële controle van moeder sterker is voor jongens ($\beta = .42$, $p < .01$) dan voor meisjes ($\beta = .28$, $p < .05$). Ook de differentiële controle van vader laat een verschil in effect zien. Het effect van de differentiële controle van vader op internaliserend probleemgedrag is sterker voor jongens ($\beta = -.38$, $p < .01$) dan voor meisjes ($\beta = -.14$, $p > .05$).

Discussie

In dit onderzoek is gekeken of differentieel opvoedgedrag effect heeft op probleemgedrag bij jongeren. Hierbij is gekeken naar het effect van differentieel opvoedgedrag op externaliserend versus internaliserend probleemgedrag. Ook is er gekeken naar verschillen in effect van vaders en moeders differentieel opvoedgedrag op probleemgedrag. Vervolgens is onderzocht

of er verschillen zijn tussen jongens en meisjes in effect van differentiële opvoedgedrag op probleemgedrag.

Over het algemeen is er een effect gevonden van differentiële affectie en controle voor zowel externaliserend als internaliserend probleemgedrag. Dit is overeenkomstig met de bevindingen uit eerder onderzoek (Boyle et al., 2004; Burt, McGue, Iacono & Krueger, 2006; Coldwell, Pike & Dunn, 2008; Conger & Conger, 1994; Feinberg & Hetherington, 2001; Kowal, Kramer, Krul & Crick, 2002; McKinney & Renk, 2008; Oxford et al., 2003; Richmond et al., 2005; Scholte et al., 2007; Shanahan et al., 2008; Shebloski et al., 2005; Tamrouiti-Makkink et al., 2004; Tucker et al., 2003). Een kind zal jaloers zijn als hij het gevoel heeft dat zijn brusje meer aandacht krijgt en kan hierdoor negatief gedrag vertonen (Shebloski et al., 2005). Met name differentiële controle heeft effect op internaliserend en externaliserend probleemgedrag. Later in deze discussie zal hier verder op in worden gegaan.

Het effect van differentiële opvoedgedrag blijkt groter te zijn voor externaliserend probleemgedrag dan voor internaliserend probleemgedrag. Uit eerdere onderzoeken bleek al dat als een kind het gevoel heeft achtergesteld te zijn ten opzichte van zijn brusje, het kind de frustratie hierom eerder uit in externaliserend dan in internaliserend gedrag (Feinberg & Hetherington, 2001; McKinney & Renk, 2008; Richmond et al., 2005; Scholte et al., 2007; Tamrouiti-Makkink et al., 2004). Opvallend is dat er alleen een effect is gevonden van differentiële opvoedgedrag (zowel differentiële affectie als controle) van moeder op externaliserend probleemgedrag. Verderop in deze discussie zal hier op in worden gegaan. Ook opvallend is dat alleen differentiële controle (van zowel vader als moeder) effect heeft op internaliserend probleemgedrag. Dit is overeenkomstig met bevinden uit eerder onderzoek (McHale et al., 2000; McKinney & Renk, 2008; Shanahan et al., 2008; Tamrouiti-Makkink et al., 2004). Kinderen die ervaren meer regels te krijgen dan hun brusje, kunnen dit ervaren als overbescherming. Overbescherming kan op zijn beurt leiden tot angst (Koplan, Arbeau, & Armer, 2007; Ollendick & Horsch, 2006).

Er is een verschil tussen vader en moeder in het effect van differentiële opvoedgedrag op probleemgedrag gevonden. Hierbij vallen twee dingen op. Ten eerste valt het verschil in richting van het effect op. De invloed van de differentiële controle van moeder op probleemgedrag is positief. De invloed van de differentiële controle van vader is negatief. Het verschil in richting valt te verklaren met de Rollen Theorie (McKinney & Renk, 2008). Deze theorie stelt onder andere dat moeders worden gezien als degene die de meeste warmte geeft (Forehand & Nousiainen, 1993; McKinney & Renk, 2008). Het is dan niet opvallend dat meer differentiële controle van moeder meer probleemgedrag tot gevolg heeft. Uit de literatuur

bleek al dat als kinderen voelen dat zichzelf meer controle krijgen van hun ouders dan hun brusje dat voor probleemgedrag kan zorgen (McHale et al., 2000; McKinney & Renk, 2008; Shanahan et al, 2008; Tamrouti-Makkink et al, 2004). Het is dan wel opvallend dat als een kind ervaart dat hijzelf meer controle van vader krijgt, het kind minder probleemgedrag laat zien. Het zou kunnen zijn dat adolescenten differentiële controle van vader als positieve betrokkenheid ervaren. Uit onderzoeken van Forehand en Nousiainen (1993) en McKinney en Renk (2008) blijkt dat jongeren hun vader zien als degene die de regels stelt en disciplineert. Als kinderen dan weinig warmte van vader verwachten kan de meer controlerende houding van vader ervaren worden als (positieve) aandacht.

Ten tweede is er een verschil in sterkte van het effect van differentiële affectie op externaliserend probleemgedrag. Op basis van de literatuur werd verwacht dat vooral de differentiële affectie van vader in plaats van moeder invloed zou hebben op probleemgedrag. Er is echter significant geen invloed gevonden van differentiële affectie van vader op probleemgedrag, terwijl er voor de differentiële affectie van moeder wel een significant effect is gevonden. Zoals hierboven reeds beschreven wordt moeder gezien als degene die warmte geeft en vader degene die regels stelt en disciplineert (Forehand & Nousiainen, 1993; McKinney & Renk, 2008). In de leeftijd van adolescentie wordt zelfstandigheid van belang (Caron, Weiss, Harris, Carton, 2006; Forehand & Nousiainen, 1994). Door de eventuele strijd die de adolescent daarvoor met zijn ouders moet leveren zal hij gefocust zijn op regels en controle. Bovendien differentiëren ouders in het toepassen van regels meer naar gelang de brusjes ouders worden (Barber, Stolz & Olsen, 2005). Het zal de adolescenten steeds meer opvallen dat er een verschil in controlerende behandeling tussen hem en zijn brusje zit, ook omdat er een minder 'oneerlijk' verschil zit in de affectieve behandeling (McHale et al., 2000). Als vader de ouder is die overwegend controlerend is, dan zal de focus van de adolescent die zelfstandigheid wil niet bij differentiële warmte van vader liggen. Differentiële warmte zal dan minder frustratie opleveren en minder of geen probleemgedrag tot gevolg hebben.

In de inleiding is al genoemd dat het ontbreekt aan eenduidig onderzoek naar sekseverschillen tussen jongens en meisjes wat betreft het effect van differentieel opvoedgedrag op internaliserend en externaliserend probleemgedrag. Er werd verwacht dat differentieel opvoedgedrag een sterkere invloed op meisjes heeft, omdat zij in de vroege adolescentie meer bezig zijn met (sociaal) vergelijken dan jongens. Er is echter gebleken dat het effect van differentieel opvoedgedrag op probleemgedrag juist groter is bij jongens dan bij meisjes. Differentieel opvoedgedrag heeft bij jongens zowel effect op externaliserend als

internaliserend probleemgedrag, waar er bij meisjes alleen een effect gevonden is op internaliserend probleemgedrag. Dit is in overeenstemming met de literatuur. Meisjes uiten frustraties of afwijzingen eerder op een internaliserende manier dan op een externaliserende manier (McHale et al, 2000; McKinney & Renk, 2008; Shanahan et al., 2008; Tamrouti-Makkink et al., 2004). In de literatuur werd ook gevonden dat jongens frustraties eerder op een externaliserende manier dan op een internaliseerde manier uiten (Scaramella et al., 1999). Dit is echter niet gevonden in dit onderzoek. Bij jongens heeft differentieel opvoedgedrag een sterker effect op internaliserend probleemgedrag dan op externaliserend probleemgedrag. Blijkbaar uiten jongens de frustratie van ongelijke behandeling op een meer angstige en/of depressieve manier dan op een externaliserende manier. De verwachting dat jongens hun frustratie op een meer externaliserende manier uiten, was gebaseerd op algemene theorieën die ervan uit gaan dat jongens eerder externaliserend gedrag dan internaliserend gedrag vertonen (Scaramella et al., 1999). Met betrekking tot differentieel opvoedgedrag ligt dit blijkbaar anders. Het kan zijn dat jongens uit loyaliteit jegens hun ouders de frustratie niet openlijk uiten, maar meer voor zichzelf houden. Dit kan uiteindelijk leiden tot internaliserend probleemgedrag (Fox, Barrett & Shortt, 2002).

Opvallend is dat zowel bij meisjes als bij jongens het effect van differentieel opvoedgedrag sterker is op internaliserend dan op externaliserend probleemgedrag. Er lijkt sprake te zijn van een patroon. Dit zou te verklaren kunnen zijn met de Sociale Vergelijkingstheorie. Daarin wordt er vanuit gegaan dat jongeren zich vooral vergelijken met vergelijkbare en dichtbij staande personen, zoals brusjes (Shanahan et al., 2008). Een negatieve vergelijking resulteert in een negatieve zelfevaluatie en laag zelfbeeld, wat verbonden is aan depressieve symptomen (McHale et al., 2000; Shanahan et al., 2008). In toekomstig onderzoek zal dit verder uitgezocht moeten worden.

Het huidige onderzoek kent een aantal beperkingen. De meeste effecten zijn bescheiden gebleken. Dit is mogelijk te wijten aan de onderzoeksgroep van dit onderzoek. Er is gebruik gemaakt van een normale populatie en geen klinische steekproef, waardoor er weinig variantie is in bijvoorbeeld probleemgedrag. De normale populatie gebruikt voor dit onderzoek maakt de resultaten wel beter generaliseerbaar. In de steekproef zitten een groot aantal adolescenten van een vrij brede spreiding in onderwijsniveau. Bovendien bevindt de school zich in een stad welke niet tot de Randstad behoort. De steekproef bevat daarnaast zowel autochtone als allochtone kinderen. Toch zou het goed zijn om ook adolescenten met een grotere diversiteit in ernst van probleemgedrag in de steekproef mee te nemen.

Een andere reden voor de bescheiden omvang van de gevonden verbanden is dat differentieel opvoedgedrag gemeten is in tien vragen aan het kind zelf. Het is de vraag of dit instrument toereikend is voor het meten van dit concept. Het kan voor kinderen lastig zijn het gedrag van ouders jegens hun brusje te vergelijken met het gedrag van ouders jegens het kind zelf. In de literatuur wordt er als vanzelfsprekend vanuit gegaan dat er verschillend wordt opgevoed of dat kinderen dit in ieder geval zo ervaren (Brody, Stoneman & McCoy, 1992; Plomin et al., 2001; Tamrouti-Makkink et al., 2004; Tucker, McHale & Crouter, 2003). In het huidige onderzoek viel echter op dat veel kinderen hebben aangegeven dat ze geen verschil in gedrag van ouders naar zichzelf versus hun brusje merken. Dit maakt dat er weinig variantie in differentiële opvoeding is. Als er weinig verschillen zijn tussen jongeren wat betreft het ervaren van een differentiële opvoeding, is de kans klein dat dit een goede voorspellende factor is voor verschillen in probleemgedrag. Een mogelijkheid zou zijn om naast vragenlijsten ook andere onderzoeksmethoden te gebruiken, zoals observatie of interviews. Echter 256 kinderen observeren en interviewen zou binnen het huidige kader van thesisonderzoek niet haalbaar zijn. Bovendien zijn er wel degelijk significante invloeden gevonden, zelfs met de huidige relatief ‘goed’ functionerende steekproef.

Op basis van de literatuurstudie kan gezegd worden dat er nog weinig onderzoek is gedaan naar de verbanden die in dit huidige onderzoek zijn meegenomen. Zo is er nog nauwelijks onderzoek bekend waarin differentieel opvoedgedrag (opgesplitst in differentiële affect en differentiële controle) van vader en moeder apart is bekeken op verschillen in effect voor jongens en meisjes. Ook zijn er weinig onderzoeken die zich gericht hebben op de invloed differentieel opvoedgedrag van vader en moeder op zowel externaliserend als internaliserend probleemgedrag. Uit de literatuur blijkt dat differentieel opvoedgedrag gerelateerd is aan sekse volgens het model van het sociale leren (Tucker et al., 2008). Met het meenemen van deze sekseverschillen in het huidige onderzoek is getracht een verkennende opzet te maken, die nuttig kan zijn voor toekomstig onderzoek.

Door een meer klinische onderzoeksgroep te gebruiken kan in toekomstig onderzoek bovenstaande conclusie verder worden uitgediept. De kleinere steekproefomvang van klinische groepen zal het mogelijk maken het differentieel opvoedgedrag beter in kaart te brengen, bijvoorbeeld door middel van het afnemen van interviews bij de betrokken familieleden. Ook zal er dan beter gelet moeten worden op inhoud van de meetinstrumenten. Zoals hierboven is beschreven wordt gesuggereerd dat kinderen de inhoud van differentieel opvoedgedrag anders zouden kunnen opvatten dan waar in eerste instantie in deze studie vanuit is gegaan. In vervolgonderzoek zou hier rekening mee gehouden kunnen worden.

Daarnaast kan het interessant zijn om in toekomstig onderzoek ook het eigenlijke opvoedgedrag van de ouder en de ouderlijke perceptie van het eigen opvoedgedrag mee te nemen voor een completer beeld van het verband tussen differentieel opvoedgedrag en probleemgedrag. Hierdoor zal ook de wederkerigheid van interacties en gedrag binnen gezinnen meegenomen kunnen worden in onderzoek.

Ondanks bovenstaande discussie kan er gezegd worden dat dit de eerste studie is die zo specifiek heeft gekeken naar de invloed van vader en moeder apart, om dat vervolgens ook nog uit te splitsen naar de sekse van de adolescent. Er kunnen een aantal conclusies getrokken worden. Ten eerste, ondanks dat er in de literatuur wordt gesproken over de grote invloed van vader's differentieel opvoedgedrag is er in deze studie een beperkte invloed gevonden. Er is zelfs geen significante invloed gevonden van differentiële affectie van vader. Ten tweede, blijkt de invloed van differentieel opvoedgedrag sterker te zijn voor jongens dan voor meisjes.

Samenvattend kan gezegd worden dat er effect is van differentieel opvoedgedrag op probleemgedrag bij jongeren. Er zijn verschillen tussen de invloed van vader en moeder en er zijn ook verschillen van de invloed op jongens en meisjes. Gezien deze resultaten lijkt het erg belangrijk om bij toekomstig onderzoek naar de effecten van differentieel opvoedgedrag rekening te houden met de verschillende soorten differentiële opvoeding, en daarbij onderscheid te maken tussen jongens en meisjes, en vaders en moeders. Op die manier zal er een vollediger beeld ontstaan van deze gezinsprocessen en de mogelijke effecten op internaliserend en externaliserend probleemgedrag, hetgeen weer aanknopingspunten kan bieden voor eventuele interventies.

Referenties

- Achenbach, T. M. (1991). *Manual for the Youth Self-Report and 1991 Profile*. Burlington: University of Vermont, Department of Psychiatry.
- Barber, B. K., Stolz, H. E., & Olsen, J. A. (2005). Parental support, psychological control, and behavioral control: Assessing relevance across time, culture, and method. *Monographs of the Society for Research in Child Development, 70*, 1–137.
- Boyle, H. M., Jenkins, J. M., Georgiades, K., Cairney, J., Duku, E., & Racine, Y. (2004). Differential-maternal parenting behavior: estimating within- and between-family effects on children. *Child Development, 75*, 1457-1476.
- Brody, G. H., Stoneman, Z., & McCoy, J. K. (1992). Parental differential treatment of siblings and sibling differences in negative emotionality. *Journal of Marriage and the Family, 54*, 643-651.

- Buhrmester, D., & Furman, W. (1990). Perceptions of sibling relationships during middle childhood and adolescence. *Child Development, 61*, 1387-1398.
- Burt, S. A., McGue, M., Iacono, G. I., & Krueger, R. F. (2006) Differential parent-child relationships and adolescent externalizing symptoms: cross-lagged analyses within a monozygotic twin differences design. *Developmental Psychology, 42*, 1289-1298.
- Caron, A., Weiss, B., Harris, V., & Carton, T. (2006). Parenting behavior dimensions and psychopathology: specific, task dependency, and interactive relations. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology, 35*, 34-45.
- Coldwell, J., Pike, A., & Dunn, J. (2008) Maternal differential treatment and child adjustment: a multi-informant approach. *Social Development, 17*, 596-612.
- Collins, W. A., Maccoby, E. E., Steinberg, L., Hetherington, E. M., & Bornstein, G. (2000). Contemporary research on parenting. *American Psychologist, 55*, 218-232.
- Conger, K. J., & Conger, R. D. (1994). Differential Treatment and change in sibling differences in delinquency. *Journal of Family Psychology, 8*, 287-302.
- Daniels, D., & Plomin, R. (1985). Differential experience of siblings in the same family. *Developmental Psychology, 21*, 747-760.
- Feinberg, M., & Hetherington, E. M. (2001). Differential treatment as a within family variable. *Journal of Family Psychology, 15*, 22-37.
- Forehand, R., & Nousiainen, S. (1993). Maternal and parental parenting: critical dimensions in adolescent functioning. *Journal of Family Psychology, 7*, 213-221.
- Fox, T. L., Barrett, P. M., & Shortt, A. L. (2002). Sibling relationships of anxious children: A preliminary investigation. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology, 31*, 375-383.
- Furman, W., & Buhrmester, D. (1992). Age and sex differences in perceptions of network of personal relationships. *Child Development, 63*, 103-115.
- Koplan, R. J., Arbeau, K. A., & Armer, M. (2007). Don't fret, be supportive! Maternal characteristics linking child shyness to psychosocial and school adjustment in kindergarten. *Journal of Abnormal Child Psychology, 36*, 359-372.
- Kowal, A., Kramer, L., Krull, J. L., & Crick, N. R. (2002). Children's perceptions of the fairness of parental preferential treatment and their socio-emotional well-being. *Journal of Family Psychology, 16*, 297-306.
- McHale, S. M., Updegraff, K. A., Jackson-Newsom, J., Tucker, C. J., & Crouter, A. C. (2000). When does parents' differential treatment have negative implications for siblings? *Social Development, 9*, 220-244.

- McKinney, C., & Renk, K. (2008). Differential parenting between mothers and fathers, implications for late adolescents. *Journal of Family Psychology, 29*, 806-827.
- Ollendick, T. H., & Horsch, L. M. (2006). Fears in clinic-referred children: relations with child anxiety sensitivity, maternal overcontrol, and maternal phobic anxiety. *Behaviour Therapy, 38*, 402-411
- Oxford, M., Cavell, T. A., & Hughes, J. N. (2003). Callous/unemotional traits moderate the relationship between ineffective parenting and child externalizing problems: A partial replication and extension. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology, 32*, 577-585.
- Plomin, R., Asbury, K., & Dunn, J. (2001). Why are children in the same family so different from each other? *Behavioral and Brain Sciences, 10*, 1-16.
- Reitz, E., Dekovic, M., & Meijer, A. M. (2006). Relations between parenting and externalizing and internalizing problem behavior in early adolescence: Child behaviour as moderator and predictor. *Journal of Adolescence, 29*, 419-436.
- Richmond, M. K., Stocker, C. M., & Rienks, S. L. (2005). Longitudinal associations between sibling relationship quality, parental differential treatment, and children's adjustment. *Journal of Family Psychology, 19*, 550-559.
- Scaramella, L. V., Conger, R. D., & Simons, R. L. (1999). Parental protective influences and gender-specific increases in adolescent internalizing and externalizing problems. *Journal of Research on Adolescence, 9*, 111-141.
- Scholte, R. H. J., Engels, R. C. M. E., de Kemp, R. A. T., Harakeh, Z., & Overbeek, G. (2007). Differential parental treatment, sibling relationship and delinquency in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence, 36*, 661-671.
- Shanahan, L., McHale, S. M., Crouter, A. C., & Osgood, D. (2008). Linkages between parents' differential treatment, youth depressive symptoms and sibling relationship. *Journal of Marriage and Family, 70*, 480-494.
- Shebloski, B., Conger, K. J., & Widaman (2005). Reciprocal links among differential parenting, perceived partiality, and self-worth: A three-wave longitudinal study. *Journal of Family Psychology, 19*, 633-642.
- Tamrouti-Makkink, I. D., Semon Dubas, J., Gerris, J. R. M., & van Aken, A. G. (2004). The relation between the absolute level of parenting and differential parental treatment with adolescent siblings' adjustment. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 45*, 1397-1406.

- Tucker, C. J., McHale, S. M., & Crouter, A. C. (2003) Dimensions of mothers' and fathers' differential parenting of siblings: Links with adolescents' sex-typed personal qualities. *Family Relations*, 52, 82-89.
- Verhulst, F. C. & Van der Ende, J. (1992). Agreement between parents' and adolescents' self-reports of problem behaviour. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 33, 1011-1023.